

14.10.2021

Dnro TAS/506/2021

Eduskunnan lakivaliokunta

LaV@eduskunta.fi

Lausunto hallituksen esityksestä vanhemmuuslaiksi (HE 132/2021)

Tasa-arvovaltuutettu vastaa saamaansa lausuntopyyntöön sukupuolten tasa-arvoon liittyvän toimivaltansa näkökulmasta. Naisten ja miesten välistä tasa-arvosta annetun lain (609/1986, tasa-arvolaki) tarkoituksena on estää sukupuoleen perustuva syrjintä ja edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa. Lain tarkoituksena on myös estää sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuva syrjintä.

Äitiys- ja isyyslakien yhdistäminen vanhemmuuslaiksi

Tasa-arvovaltuutettu kannattaa sitä, että äitiys- ja isyyslait yhdistetään samaan lakiin. Äitiyden ja isyyden vahvistamiseen liittyy monia yhteisiä kysymyksiä. Lakien yhdistäminen helpottaa säännösten soveltamista. Yhteinen laki voi myös tukea ajattelutapaa, jonka mukaan vanhemmuuden merkitys on yhtä tärkeä riippumatta vanhemman sukupuolesta.

Isien oikeusturvaan täsmennyksiä

Tasa-arvovaltuutettu toteaa, että esityksessä käytännössä erityisesti biologisten isien asema ja oikeusturva paranee, kun lapsen isäksi itseään epäilevälle ehdotetaan annettavaksi perheyhteyteen tai siihen rinnastettavaan suhteeseen perustuva kanneoikeus isyysolettamaan perustuvien tilanteiden lisäksi myös silloin, kun vanhemmuus on vahvistettu ennen lapsen syntymää annetun tunnustamisen perusteella.

Käytännössä erityisesti isien oikeusturvaa parantaa myös se, että vanhemmuuden kumoamiskanteen voi pääsääntönä olevan kahden vuoden määräajan jälkeen nostaa vielä yhden vuoden kuluessa sen jälkeen, kun syy kanteen nostamiselle on tullut ilmi. Vanhemmuuden kumoamisella on suoria oikeusvaikutuksia muun muassa elatusvelvollisuuteen ja perintöoikeuteen.

Sukupuolineutraalius

Esityksessä on todettu, että vaikka isyyden ja äitiyden nimikkeistä ei ole luovuttu, se on pyritty kirjoittamaan mahdollisimman sukupuolineutraalisti välttämättä viittaamista mies- tai naissukupuoleen. Lisäksi isyyden tai äitiyden sijaan on käytetty vanhemmuustermiä niiltä osin, kun se on ollut mahdollista ottaen huomioon laille asetettavat täsmällisyysvaatimukset.

Tasa-arvovaltuutetusta on hyvä, että vanhemmuuslaissa ja sen perusteluissa käytetään mahdollisuuksien mukaan sukupuolineutraalia kieltä silloin, kun se ei vaaranna lainsäädännöltä vaadittavaa täsmällisyyttä ja ymmärrettävyyttä. Sukupuolineutraalius voi vaikuttaa tarpeettomien sukupuolistereotyyppien purkamiseen ja helpottaa sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten tilannetta.

Sukupuolineutraalius sopii tilanteisiin, joissa ei ole erityistä tarvetta kiinnittää huomiota eri sukupuolten asemassa oleviin eroihin. Sukupuolineutraaleihin käsitteisiin on pyritty viime aikoina muidenkin lainsäädäntöuudistusten yhteydessä kuten perhevapaauudistuksessa. On kuitenkin tärkeää, että sukupuolineutraalin kielen käyttäminen ei tee näkymättömäksi sukupuolten välillä olevia tosiasiallisia eroja, sukupuolen moninaisuutta ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten erityisiä tilanteita.

Äidit ja isät, kuten myös synnyttäjät ja siittäjät sekä munasolun ja siittiöiden luovuttajat ovat ryhminä ja käsitteinä hyvin sukupuolittuneita. Useimmat äidit ovat juridisesti naisia ja isät miehiä, synnyttäjät/munasolun luovuttajat naisia ja siittäjät/siittiöiden luovuttajat miehiä. Sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla ihmisillä ja erityisesti transsukupuolisilla tilanne voi kuitenkin olla toinen. Esimerkiksi lapsen siittäjä tai siittiöiden luovuttaja on voinut vahvistaa sukupuolensa naiseksi tai lapsen synnyttäjä tai munasolun luovuttaja mieheksi. Lapsen vanhempi voi vahvistaa sukupuolensa myös myöhemmin toiseksi, kuin mikä se on ollut lapsen saadessa alkunsa tai syntyessä.

Vanhemman sukupuoli lakiesityksen 2, 3 ja 4 §:issä

Lakiesityksen 2 §:n mukaan lapsen äiti on se, joka on synnyttänyt lapsen. Lakiteksti ei siis sido äitiyttä vanhemman sukupuoleen. On hyvä, että tämä on selvennykseksi todettu myös vanhemmuuslain 2 §:n perusteluissa, joiden mukaan vanhemmuuden toteaminen ei edellytä sitä, että synnyttäjä on sukupuoleltaan nainen.

Isyys voidaan todeta 3 §:n perusteella synnyttäneen naisen avioliiton perusteella (niin sanottu isyysoletus). Lakitekstin ja perustelujen mukaan synnyttäneen äidin aviomies on lapsen isä, kun lapsi on syntynyt avioliiton aikana. Myös transmiehen isyys voidaan todeta avioliiton perusteella.

Lain 4 §:ssä on säädetty siitä, missä muissa tilanteissa isyys voidaan vahvistaa. Isäksi voidaan vahvistaa se, joka on siittänyt lapsen tai jonka siittiötä on käytetty äidin hedelmöittämiseen muulla tavalla ja lapsi on tästä syntynyt. Hedelmöityshoitotilanteissa lapsen isä on se, joka yhteisymmärryksessä lapsen synnyttäneen kanssa antoi suostumuksensa hoitoon. Jos hoitoa on annettu naisparille tai lapsen synnyttäneelle yksin, lapsen isä on se, jonka siittiötä on käytetty hoidossa, jos hän on ennen hoidon antamista suostunut isyyden vahvistamiseen. Jos hoitoa on annettu lapsen synnyttäneelle yksin, suostumus voidaan antaa myös hoidon antamisen jälkeen.

Naispareille ehdotetaan siis heillä ennen äitiyslakia ollutta mahdollisuutta käyttää hedelmöityshoidoissa siittiötä, joiden luovuttaja on antanut suostumuksensa isyytensä vahvistamiseen ja tämä henkilö vahvistetaan silloin lapsen isäksi. Tämä parantaa siittiöiden luovuttajien eli useimmiten miesten mahdollisuuksia vahvistettuun isyyteen.

Lakitekstissä 4 §:n mukaista isyyttä ei ole sidottu vanhemman sukupuoleen. On hyvä, että myös vanhemmuuslain 4 §:n perusteluista on tasa-arvovaltuutetun toivomalla tavalla poistettu transnaisten vanhemmuuteen kohdistuva rajausta ja todettu, että isyyden vahvistaminen ei edellytä, että isä on sukupuoleltaan mies.

Väestötietomerkinnät

Lapsen ja vanhemman välisen suhteen merkitseminen väestötietojärjestelmään voi olla ongelmallista erityisesti sukupuolensa vahvistaneiden ihmisten yksityisyydensuojan ja sukupuoli-identiteetin kunnioittamisen kannalta. Kun vanhemman sukupuolimerkintä (nainen tai mies) ja vanhemmuusmerkintä (isä tai äiti) ovat ristiriidassa toistensa kanssa, merkintä voi paljastaa vanhemman sukupuolen vahvistamisen ja transtaustan. Tasa-arvovaltuutetusta on tärkeää, että sukupuolensa vahvistaneilla vanhemmilla olisi mahdollisuus saada vanhemmuusmerkintä vastaamaan vahvistettua sukupuoltaan.

Hallituksen esityksessä on todettu, että vanhemmuutta koskevien merkintöjen muuttamista vastaamaan muutettua sukupuolta on tarkoituksenmukaisinta selvittää ja toteuttaa translain (563/2002) uudistamisen yhteydessä.

Hedelmöityshoitolaki

Tasa-arvovaltuutetusta myös hedelmöityshoitolakia on tärkeä tarkastella sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten erityistilanteiden kannalta viimeistään translain uudistamisen yhteydessä. Tasa-arvovaltuutettu on todennut, että sukupuolensa korjaavien henkilöiden on saatava samat lisäjäntymistä edistävät palvelut kuin muidenkin esimerkiksi sukusolujen

tallentamisessa ja hedelmöityshoidoissa (TAS 297/2013). Juridisen sukupuolen mieheksi vahvistaminen ei saisi estää hedelmöityshoitojen antamista, jos niitä tarvitsevilla on kohtu.

Tasa-arvovaltuutettu Jukka Maarianvaara

Ylitarkastaja Minna Lundell-Kiuru

Tämä asiakirja on lähetetty vastaanottajalle sähköisesti. Asiakirjan allekirjoitettu taltiokappale säilytetään tasa-arvovaltuutetun toimistossa.

18.10.20121

Dnro TAS/506/2021

Eduskunnan lakivaliokunta

LaV@eduskunta.fi

Viite: Saapunut sähköposti 15.10.2021

Täydennys tasa-arvovaltuutetun lausuntoon hallituksen esityksestä vanhemmuuslaiksi lakialoitteen LA 13/2020 vp osalta

Lakivaliokunta on ilmoittanut, että vanhemmuuslakia koskevan hallituksen esityksen HE 132/2021 vp käsittelyyn tullaan yhdistämään lakialoite LA 13/2020 vp, joka koskee isyyslain 44 §:n kumoamisesta. Tasa-arvovaltuutettua on pyydetty täydentämään vanhemmuuslakia koskevaa lausuntoaan lakialoitteen osalta.

Tasa-arvovaltuutettu kannattaa hallituksen esitystä vanhemmuuslain 50 §:ksi. Tasa-arvovaltuutettu viittaa vanhemmuuslaista antamaansa lausuntoon, jossa todetaan muun muassa seuraavasti: ”Käytännössä erityisesti isien oikeusturvaa parantaa myös se, että vanhemmuuden kumoamiskanteen voi pääsääntönä olevan kahden vuoden määräajan jälkeen nostaa vielä yhden vuoden kuluessa sen jälkeen, kun syy kanteen nostamiselle on tullut ilmi.” Hallituksen esityksen mukaan painava syy kanteen nostamiselle kahden vuoden määräajan jälkeen on muun muassa se, että toinen vanhempi saa tietää vasta määräajan jälkeen olosuhteista, joiden perusteella hänellä on syytä epäillä vanhemmuuttaan. Kanne olisi nostettava vuoden kuluessa siitä, kun syy kanteen nostamatta jättämiselle oli poistunut.

Tasa-arvovaltuutetun poissa ollessa

erityisasiantuntija

Anja Nummijärvi

Ylitarkastaja

Minna Lundell-Kiuru

Tiedoksi

Tämä asiakirja on lähetetty vastaanottajalle sähköisesti. Asiakirjan allekirjoitettu taltiokappale säilytetään tasa-arvoaltuutetun toimistossa.